

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ЦЕНТР ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я МІНІСТЕРСТВА
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ»**

**ПРО ЕПІДЕМІЧНУ СИТУАЦІЮ ЗІ СКАЗУ
В 2020 РОЦІ**

Аналітично-інформаційний огляд

Київ - 2021

В Україні за останні 40 років епідемічна ситуація щодо захворюваності людей на сказ залишається нестійкою — реєструються поодинокі випадки захворювань, але зафіксована тенденція до зростання (Див. лист «Про епідемічну ситуацію зі сказу у 2019 році»).

Найбільші показники захворюваності зареєстровано у 2007 році — 7 випадків, а у 2011 і 2015 роках — по 6 (Рис. 1). За період з 1994 року захворювання реєструвались у 19 областях і м. Києві. Не зареєстровано випадків сказу у людей у Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Хмельницькій та Чернівецькій областях.

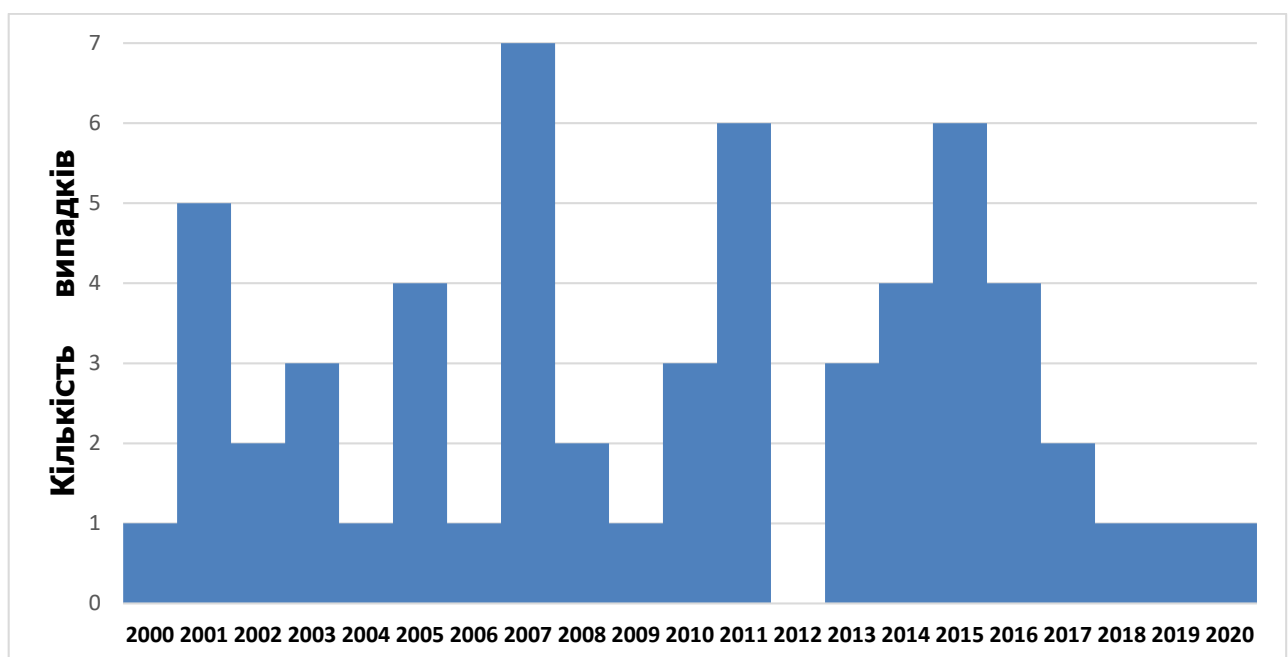

Рис. 1. Кількість випадків сказу в Україні за період з 2000 року.

Як і минулого року, в 2020 р. зареєстровано один випадок захворювання на сказ. У січні захворів житель с. Благодатне Арбузинського району Миколаївської області, 1988 року народження. Скарги на задишку, слабкість, підвищення температури тіла до 37,5°C, свербіж і почервоніння в області тулуба справа, висипка. Хворий звернувся до відділення швидкої медичної допомоги Арбузинської ЦРЛ. Первинний діагноз "Негоспітальна пневмонія, під-паховий лімфаденіт справа". З'явилися світлобоязнь, порушення ковтання. Від госпіталізації відмовлявся. Після погіршення стану госпіталізовано в Миколаївську обласну інфекційну лікарню з діагнозом «Сказ. Маніфестна форма». Перебіг хвороби — важкий, у пацієнта спостерігались гідро- та аерофобія. Хворий помер впродовж доби.

На підставі клініко-епідеміологічних, патологоанатомічних даних та результатів вірусологічного дослідження (вірусологічною референс-лабораторією ДУ "Центр громадського здоров'я МОЗ України" в досліджених зразках патологічного матеріалу виявлені специфічні фрагменти нуклеїнової кислоти вірусу сказу) встановлено заключний діагноз "Сказ. Маніфестна

форма”.

Джерелом збудника найімовірніше був невідомий собака, який укусив постраждалого на території подвір'я у праву пахвову область. Укус спровокований, хворий проганяв тварину. Постраждалий звернувся за медичною допомогою на фельдшерсько–акушерський пункт де проведено первинну хірургічну обробку рани, накладено асептичну пов'язку. Рекомендовано проведення профілактичних щеплень, від яких хворий відмовився, на прийом до травматолога не з'явився. У осередках сказу проведені необхідні протиепідемічні та протиепізотичні заходи.

Зареєстрована значна кількість осіб (таблиця 1 додатку), які звертаються за медичною допомогою внаслідок нападу тварин. А саме 52723 (або 126,23 осіб на 100 тис. населення), що на 28,72% менше в порівнянні з 2019 роком (73962 осіб) і на 21,47% менше 2018 року (67134 осіб). Найбільша кількість таких звернень зареєстрована у Запорізькій — 195,95 на 100 тис. нас., Вінницькій — 191,25; Миколаївській 188,36; Київській — 184,54; Кіровоградській — 173,74, Дніпропетровській— 165,28 областях (Рис. 2).

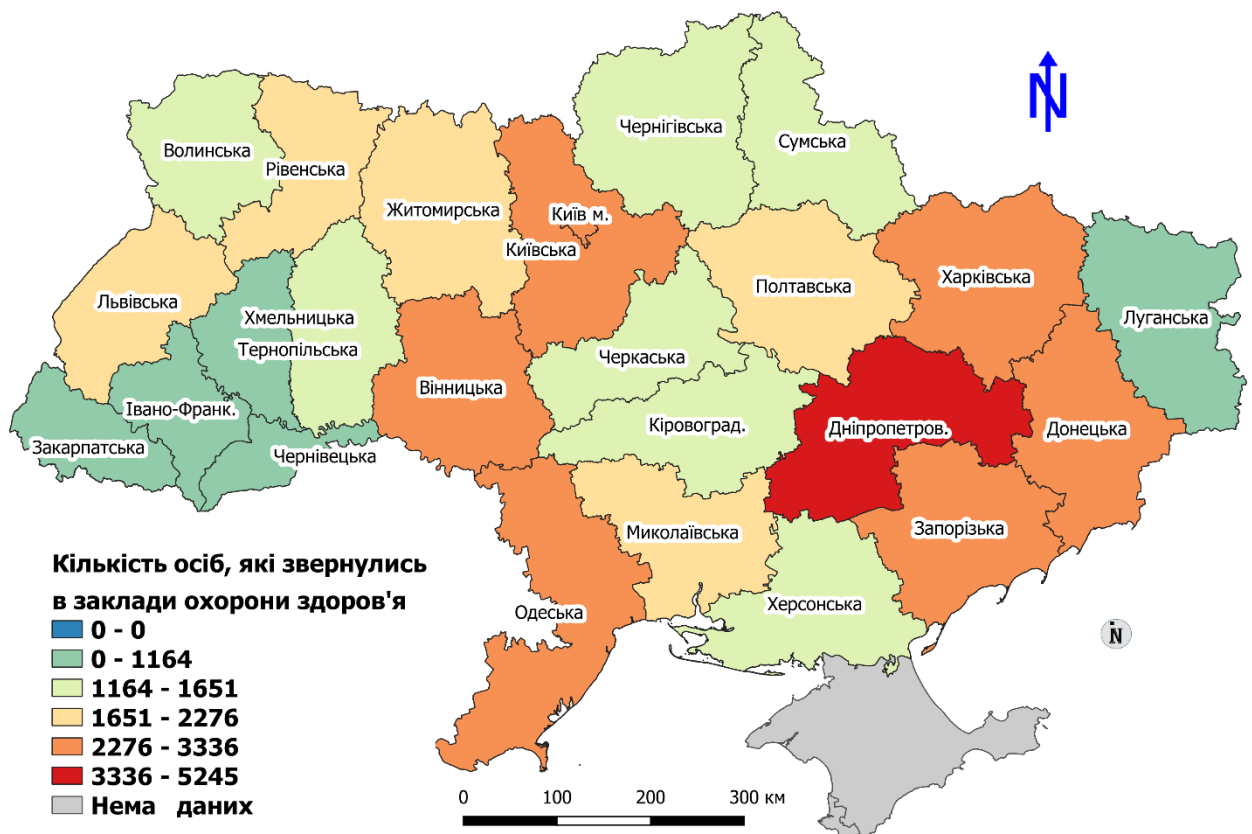

Рис. 2. Кількість осіб, які звернулись за антирабічною допомогою у заклади охорони здоров'я.

Серед звірів які нападали на людей (табл. 1 додатку), як і раніше, провідну роль відіграють тварини наближені до людей (Рис. 3): коти і собаки — 50741 вип. (або 96,24% від усіх тварин (!)), сільськогосподарські тварини (с/г) — 354 вип. (0,13% від усіх тварин), лисиці — 316 (0,6%), в 80 вип. (0,15%) напади спричинені кажанами.

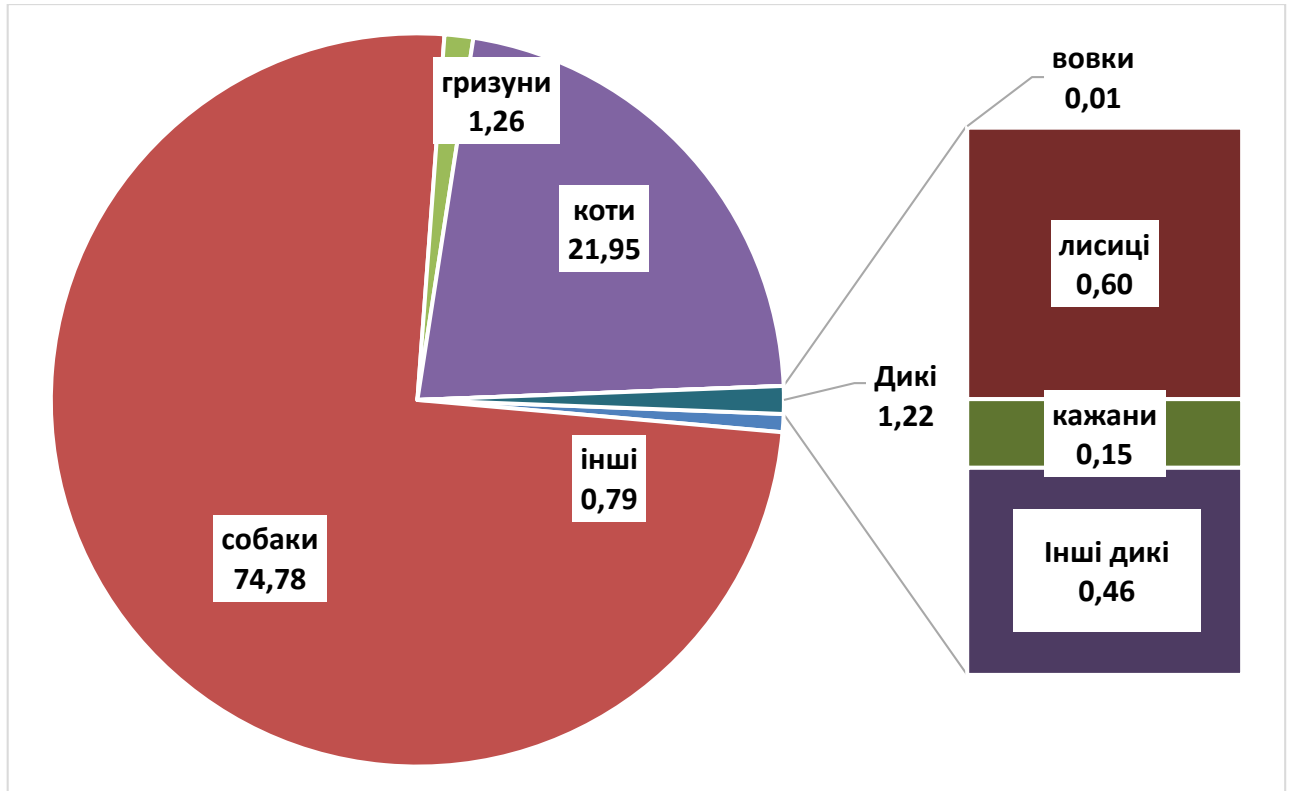

Рис. 4. Види тварин, які нанесли пошкодження людям у 2020 році.

Котами спричинені напади в 11513 вип. (21,84% від усіх тварин) в т.ч. безпритульними — 2882 (5,47% від усіх тварин), собаками — в 39228 вип. (74,40%) в т.ч. безпритульними — 13703 (25,99% від усіх собак). Із року в рік проблема безпритульних тварин залишається невирішеною.

Кількість звернень за медичною допомогою осіб, внаслідок нападу тварин хворих на сказ складає 942 особи (або 2,26 на 100 тис. населення). Найбільші показники зареєстровані у Вінницькій — 9,82 (151 вип.), Київській — 5,75 (102); Кіровоградській — 5,61 (52), Черкаській — 5,38 (64 вип.), Рівненській — 4,77 (55), Полтавській — 4,71 (65) областях. У Чернігівській області хворих сказом тварин не зареєстровано. Найменші у Львівській — 0,36 (9 вип.), Одеській — 0,51 (12) областях та у м. Києві — 0,68 (20). З числа хворих та з підозрою на сказ тварин, які спричинили напади на людей найбільша питома вага належить котам і собакам — 68,15% (642 вип.), в т.ч. котам 31,21% (294 вип.), собакам 36,96% (348 вип.), питома вага сільськогосподарських тварин — 13,27% (125 вип.), лисиць — 16,45% (155).

Згідно даних обласних і м. Києва лабораторних центрів МОЗ (табл. № 2.1 додатку) у 2020 році, як і в останнє десятиріччя, основними джерелами збудника сказу в Україні у дикій природі залишаються лисиці, питома вага яких складає 38,83% (433 тварини), від усіх хворих тварин, що нижче чим у 2019 році в 1,3 рази або 96,44% від захворілих диких тварин. Серед тварин наближених до людини виявлено 298 хворих собак (54 безпритульні), 273 кота (72 безпритульні) і 72 сільськогосподарські тварини, що у відсотковому вигляді складає відповідно 26,73% собаки, 24,48 коти й 6,46% с/г тварини.

Всього виявлено 1115 випадки захворювань тварин на сказ, що в 1,3 рази менше показника 2019 року (1437) і в 1,6 показника 2018 (1743). Найбільш інтенсивний перебіг епізоотичного процесу був у Вінницькій — 227 вип. (346 у 2019; 263 у 2018 і 200 у 2017 року), Донецькій — 116 вип., Київській — 114 вип.

і Кіровоградській — 82 вип. Найменші показники захворюваності тварин зареєстровані в м. Києві — 6 вип., Чернівецькій — 10 вип.; Сумській — 11 вип.; Херсонській — 12 вип.; Львівській, Херсонській і Тернопільській областях по 15 і Закарпатській — 16 вип.; не зареєстровано жодного випадку у Чернігівській області (Рис. 5).

Рис. 5. Кількість випадків сказу тварин у 2020 році.

Відповідні таблиці щодо захворюваності тварин за даними Держпродспоживслужби і ВООЗ додаються: 2.2 і 2.3 додатку відповідно.

У більшості регіонів і м. Києві виважено відносяться до призначення спеціалізованої антирабічної допомоги людям, які звернулися за нею — всього призначено щеплення 31,70% (16713) таких осіб (табл. 4 додатку, Рис. 6) Цей показник відповідає рівню 2019 і 2018 років. Значно вищі показники у Житомирській — 51,51%, Луганській — 51,20%, Тернопільській — 42,38%, Львівській — 41,61% областях.

Залишаються незадовільними показники звернення постраждалих від нападу тварин (табл. 3 додатку) за спеціалізованою антирабічною допомогою у заклади охорони здоров'я (ЗОЗ). Звернулися у ЗОЗ за медичною допомогою упродовж перших 24 годин покращилось 81,35% у порівнянні з 2019 році — 77,29% осіб і 2018 році — 76,73%, через 72 години і пізніше — 5,02% (у 2019 р. — 6,83 %; у 2018 р. — 6,27%).

Продовжують реєструватись випадки відмови від щеплень та самовільне припинення щеплень особам, яким вони призначені (табл. 4 додатку, Рис. 7), при цьому зберіглась тенденція до зменшення кількості таких осіб. Найбільший відсоток таких осіб залишається у Сумській — 28,42% (87 вип.), Львівській — 19,32% (183), Чернівецькій — 18,8% (44), Закарпатській — 17,03% (47), І-

Франківській — 16,91% (59) областях; найменший — у м. Києві — 0,24% (1 вип.) і Хмельницькій області 0,85% (5). Відсутні такі випадки у Херсонській області.

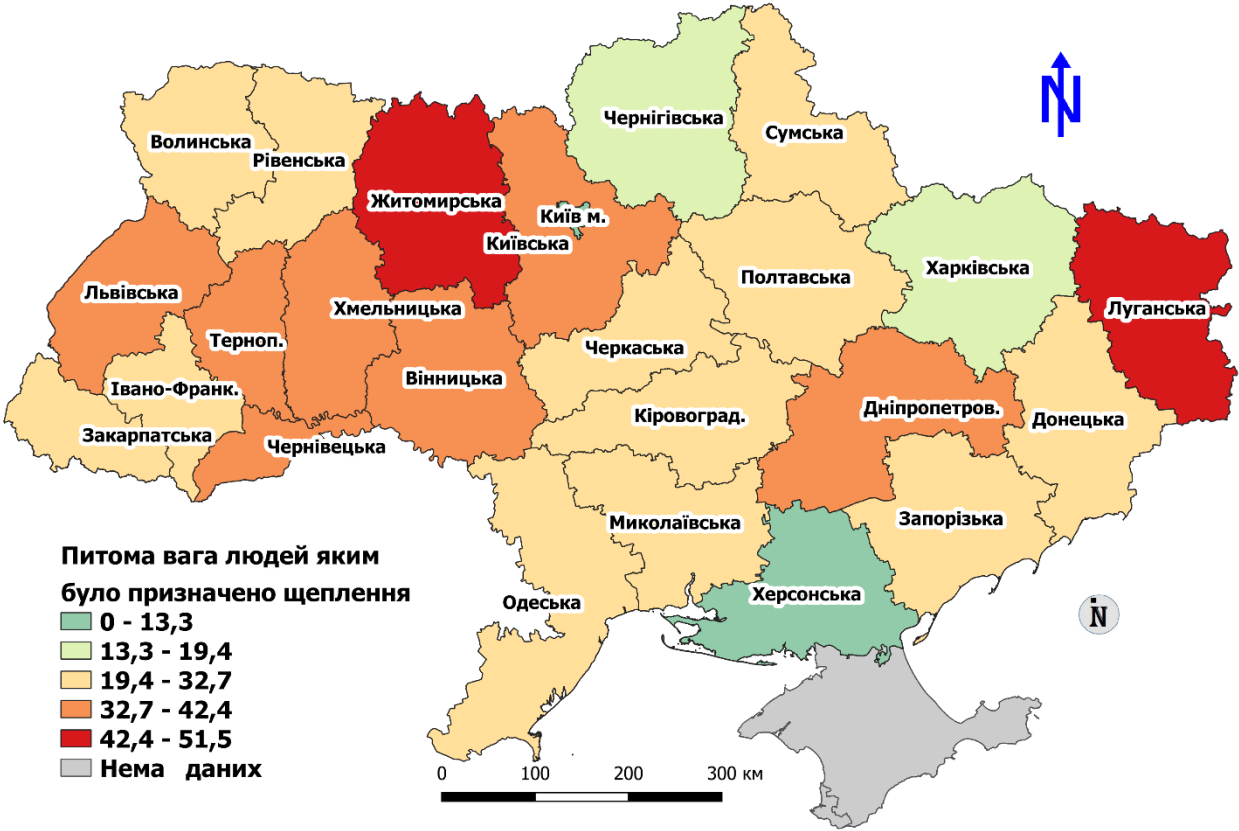

Рис. 6. Питома вага людей яким було призначено щеплення у 2019 році.

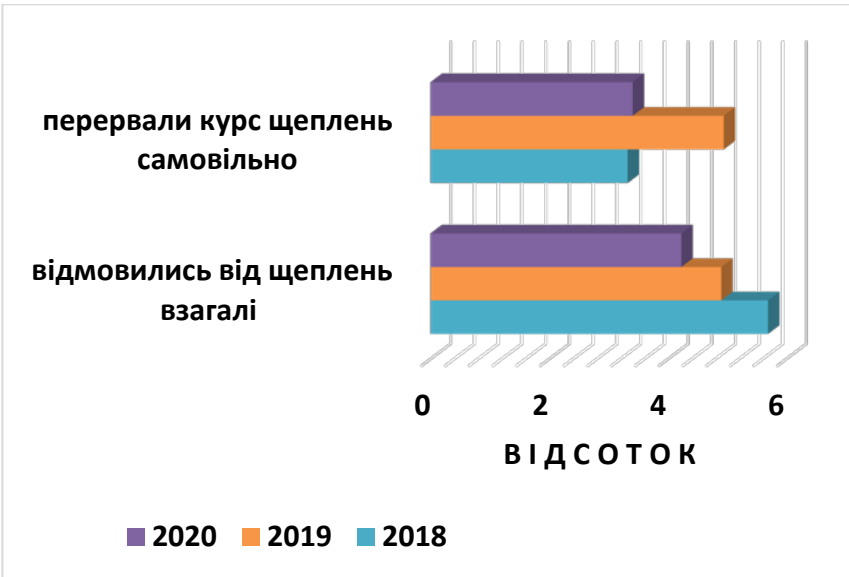

Рис. 7. Питома вага людей що відмовились від щеплень взагалі та людей що перервали курс щеплень самовільно у 2018 – 2020 роках.

У регіонах, як і у попередні роки не виконуються вимоги наказу МОЗ України від 11.08.2014р. №551 «Про удосконалення проведення профілактичних щеплень в Україні» та фактично не проводяться профілактичні щеплення контингентам епідризику щодо сказу (табл. 6 додатку).

Профілактичні щеплення не планувались і не проводилися у Волинській, Київській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Херсонській, Чернівецькій областях; планувалися, але не проводилися у Житомирській, Харківській, Чернігівській областях або проводилось не повністю.

Держспоживслужбою у 2020 році проведено масштабну антирабічну пероральну імунізацію диких м'ясоїдних тварин із допомогою авіатранспорту.

У регіонах проводився значний обсяг організаційних та профілактичних заходів, завдяки яким не дивлячись на складну епізоотичну ситуацію, невирішену проблему безпритульних тварин, значну кількість нападів тварин на людей, на сказ захворіла одна людина, хоча, враховуючи, що сказ залишається абсолютно смертельним захворюванням і один випадок є недопустимим.

Протягом 2020 року для підтвердження клінічного діагнозу «сказ» секційний матеріал (фрагменти амонієвого рогу, довгастого мозку, мозочку, кори головного мозку) доставляли із Миколаївської області. Загалом, доставлено 5 проб секційного матеріалу, із яких у 2 пробах методом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР) – отримано позитивний результат щодо наявності фрагментів нуклеїнової кислоти вірусу сказу.

Висновки:

- В країні залишається неблагополучна епізоотична ситуація щодо сказу.
- В першу чергу сприятливими факторами щодо ускладнення епізоотичної та епідемічної ситуації являється неповне охоплення імунізацією проти сказу домашніх тварин.
- Захворілі на сказ люди не зверталися за медичною допомогою або не отримували курс антирабічних щеплень.
- Основними джерелами збудника сказу для захворілих були коти і собаки, у дикій природі – лисиці.
- Звертає також на себе увагу, що дані щодо нападів тварин, в т.ч. хворих на сказ на людей, та постекспозиційні щеплення проти сказу людей, яким вони призначені, у багатьох випадках не співпадають з даними Держпродспоживслужби, ВООЗ, (див. таблиці), що перешкоджає проведенню більш достовірного аналізу епізоотичної та епідемічної ситуації зі сказу, заходів його протидії, та прийняттю дієвих запобіжних заходів.

Враховуючи вищевказане, зокрема неблагополучну епізоотичну ситуацію щодо сказу в країні та не вирішені у повному обсязі заходи його запобігання, серед тварин та людей продовжує залишатися **висока вірогідність збільшення кількості випадків захворювань людей на сказ** і, відповідно, значних втрат для держави.

Інформацію пропонуємо прийняти до уваги, довести до відома вищевказаних органів, служб та відомств, і підпорядкованих фахівців обласних, міських, районних, міжрайонних Центрів.

Авторський колектив :

ДУ «Центр громадського здоров'я МОЗ України»:

Небогаткін І. к.б.н. — біолог відділу статистики та аналізу,

Матюшкіна К. — начальник відділу статистики та аналізу,

Демчишина І. — завідувач референс-лабораторії вірусологічних досліджень.